

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 327.39 (4)

М.А. Козловець,

кандидат філософських наук, докторант
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

СХІД-ЗАХІД: ДИЛЕМА ЧИ ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО ВИБОРУ?

У статті осмислюється проблема цивілізаційного коду українців та питання подальших орієнтирів і пріоритетів українського розвитку; обґрунтовується доцільність європейського вектору розвитку при одночасному збереженні культурної самобутності; аргументується, що євроінтеграція є вагомим стимулом до перетворень, розвитку задля наближення до ефективно діючої європейської політичної та соціально-економічної моделі.

Після проголошення незалежності перед Україною як суверенною державою постала проблема пошуку подальших орієнтирів та пріоритетів розвитку, формули інтеграційних процесів в європейські та світові структури. Виразно задекларувавши світові про своє існування, українці ще чітко не визначили для себе самі його власного сенсу та пріоритетів. В Україні проблема вибору шляхів розвитку вже вкотре постає як питання національно-культурної ідентичності і виявляє себе в формі кризи ідентичності, проблемності збереження національного "Я" в мінливому, мозаїчному і глобалізованому світі. Інтуїтивно відчуючи своє місце в європейській співдружності націй, ми, однак, виявилися не готові до належного досягнення феномену європейськості.

Для вітчизняних дослідників проблема цивілізаційного коду українців, цивілізаційної самоідентифікації в умовах глобалізації лише недавно тематизувалася у працях Є. Афоніна, В. Вандишева, В. Воронкової, Т. Воропай, А. Гальчинського, Б. Глотова, М. Головатого, В. Горбуліна, Л. Нагорної, Ю. Павленка, Ю. Пахомова, С. Пирожкова, О. Соскіна, Г. Щокіна. У контексті проблеми вибору моделі суспільного розвитку, євроінтеграційних прагнень України на особливу увагу заслуговують праці В. Андрущенка, Л. Губернського, О. Гнатюк, І. Дзюби, В. Довгича, О. Гриніва, Я. Грицака, М. Жулинського О. Забужко, Р. Кіся, Л. Костенко, П. Кралука, В. Кременя, С. Кримського, В. Крисаченка, В. Лизанчука, М. Михальченка, І. Мозгового, О. Неприцького, О. Пахльовської, М. Поповича, А. Прохорова, М. Рябчука, П. Сауха, М. Степика, М. Шепелева та інших.

Однак, незважаючи на чисельні публікації, дещо поза увагою вітчизняних науковців залишаються проблеми цивілізаційного коду українців, пошуку свого місця в європейській і світовій спільноті.

Метою статті є на основі осмислення цивілізаційної самоідентифікації українців проаналізувати можливі моделі подальшого українського розвитку.

Досліджуючи проблему вибору орієнтирів та пріоритетів українського розвитку, більшість дослідників наголошують на дилемі найбільш вірогідної орієнтації на Схід чи Захід. Одні науковці й ідеологи нав'язують громадськості тезу про "історичну" зумовленість потягу України в напрямку східного (євразійського) простору, обґрунтовують саме євразійський вектор подальшого розвитку України. Так, автори монографії "Україна на порозі ХХІ століття: політичний аспект" (К.: Либідь, 1995), наполягаючи на важливості для західного світу чинника стабільності у Східній Європі, наголошують на тому, що ігнорування інтересів України в міжнародних колах триватиме доти, доки Україна "не поновить тісні зв'язки з Москвою і не дасть Європі гарантій євразійської стабільності в міждержавних взаємовідносинах". Пропагуючи євразійський вибір, дослідники виступають проти європейської орієнтації та говорять про "ставку на продовження минулого ізоляціоністського консерватизму в пристойній оболонці європоцентризму". Вони ратують за створення спільних з Росією потужних економічних структур [1: 30, 98, 129, 226].

В іншому виданні "Україна – не Європа" (К., 2008) стверджується, що, "будучи спадкоємницею класичної європейської культури, Україна в геополітичному плані за своїми світоглядними цінностями не належить до європейської цивілізації", а "міф про культурну і геополітичну єдність України і сучасної Європи" перетворився у спосіб руйнування самосвідомості українського народу. Україну і Європу розділяють не "стереотипи "холодної війни" і не різне історичне минуле, а сутнісні цивілізаційні та культурні особливості" [2: 8, 12, 122]. Автор акцентує на необхідності ствердження у власних цінностях, глибше усвідомити історичні витоки і тим самим захищати спільні слов'янські пріоритети.

Безперечно, між східнослов'янськими народами – українцями, росіянами та білорусами – є чимало спільного. Ця спільність зумовлена різними чинниками, насамперед етнічними, культурними, політичними. Зокрема, ці народи (хто в більшій мірі, хто в меншій) мають спільне слов'янське коріння, протягом тривалого часу (повністю чи частково) входили до складу одних і тих самих державно-політичних утворень (Київської Русі, Речі Посполитої, Московського царства, Російської імперії, СРСР). Звідси подібність їхніх мов, багатьох спільних моментів у сенсі світосприйняття, чимало спільних культурних традицій, передусім пов'язаних із домінуванням на цих землях православної релігії.

Однак, попри вказані спільні риси, кожен із східнослов'янських народів мав свою історичну долю, свої специфічні особливості культури. Скажімо, якщо росіяни мали довготривалу державницьку традицію, то цього не було ні в українців, ні тим більше в білорусів. Росіяни в своїх культурних орієнтаціях більше були зосереджені на Схід. Звідси, до речі, різного роду "анти західні" течії в російській суспільно-філософській думці (так зване "слов'янофільство", євразійство). Українцям і білорусам була притаманна більш західницька орієнтація, хоча перебільшувати це західництво не слід.

Має місце й етнічно-антропологічна відмінність східнослов'янських народів. Так, формування росіян відбувалося переважно в результаті інтеграції не лише слов'янських субетносів, а й субетносів угро-фінських й частково тюркських. У формуванні українців тюркські елементи також відігравали помітну роль. Щодо білорусів, то велику роль у становленні цього народу відіграли летто-литовські субетноси. Показово, що одна із етнічних назв білорусів – литвини. Ці етнічно-антропологічні відмінності між східнослов'янськими народами не могли не вплинути на відмінності між ментальністю й культурою українців, росіян та білорусів. При бажанні можна знайти ще чимало моментів, що розділяють ці східнослов'янські народи [3: 84-85].

Україна як перехрестя Європи та Азії є вельми строкатою країною етносів, релігій і культур. На території сучасної України проходила велика кількість історичних процесів часто відірваних від європейського контексту, і пов'язаних зі Сходом, які визначили ментальні риси буття українців.

Зазначимо, що значною мірою проблема вибору моделі українського розвитку продовжує існувати в заідеологізованій формі. Має місце політична заангажованість передусім промосковськи зорієнтованих політиків і науковців, деяких представників кланових структур в економіці та окремих працівників ЗМІ. Їхнє настійне прагнення "вписати" Україну в євразійський простір зумовлене українофобськими тенденціями і прагненнями закріпити колоніальний статус нашої держави. Піддається сумніву навіть потреба в існуванні національної ідеї. Не останню роль у цьому відіграло й те, що всередині країни не були належно оцінені й осмислені проблеми минулого. Наш євразійський, а не європейський вибір є наслідком невикоріненого колоніального мислення, котре спонукає після відкидання ідеї європоцентризму говорити про необхідність входження у світове співтовариство лише разом з Росією.

Інші дослідники як ідеал розглядають західну модель демократії, стверджуючи, що структури нашого суспільства є "нецивілізованими" [4: 568-577; 5: 288-304]. Узяті з арсеналу європоцентризму, ці претензії виходять із постулату, що суспільні структури та інститути колишнього СРСР були протиприродними і створені начебто відповідно до політичної доктрини "марксизму-ленізму". Побіжно зазначимо, що штучно сконструйована і підтримувана політичними та ідеологічними засобами колишнього СРСР "радянська ідентичність" виявилася міцно закоріненою в пласті свідомості і досі виявляє ознаки життя, хоч держава, яка її створила, вже не існує майже двадцять років. Цією обставиною не варто легковажити, що сьогодні спостерігається в багатьох учасників політичного процесу.

Незважаючи на відсутність серед вітчизняних філософів, політологів та культурологів усталеного погляду на проблему цивілізаційної самоідентифікації українців, вони погоджуються з тим, що при розв'язанні цієї проблеми суттєвими складовими є історичний, культурологічний, аксіоматичний, лінгвістичний, економічний, геополітичний, релігійний, етнічний, ментальний аспекти самоідентифікаційної генеалогії. Ментально для світоглядних принципів і духовних основ українців властиві такі риси, як відома толерантність, індивідуалізм, гуманізм, естетизм, гармонізація відносин "людина-природа", палка любов до "матері-сирої землі". Саме ці риси відзначали вже античні автори відносно стародавніх слов'ян як етносу, сформованого в межах України і близького до германців чи римлян, а не східних етносів.

Аналізуючи зміст основних складових цивілізаційного коду українців, вітчизняний дослідник П. Мозговий стверджує, що Україна є європейською державою в історико-культурному та в суто географічному контексті, а тому має розвиватися в напрямку західного (європейського) простору.

В історичному аспекті Україна з найдавніших часів поставала як європейська держава, що водночас протидіяла східній стихії як деструктивному началу в політичній сфері. Цивілізація останніх чотирьох тисячоліть (від доби Трипілля) розвивалася як невід'ємна складова європейської

спільноти. Це засвідчують античний і давньоруський період нашої історії, козацька доба і визвольні змагання ХХ ст.

Етнічно територія України є прабатьківщиною слов'ян, які в II пол. – I тис. н. е. почали розселення на Схід, Захід і Південь. Вона й сьогодні є державою, де існує єдина корінна нація, хоча останні 800 років частину її території почав освоювати татарський народ. Решта етносів має свої історичні батьківщини поза межами України, на території якої вони представлені лише фрагментарно і ніколи не справляли суттєвого впливу на історичний розвиток нашої землі.

Політично Україна належала і належить до демократичного типу держави, вона ніколи не мала жодної моделі абсолютизму і розвивалася переважно як республіка. Натомість московське самодержавство виступало як крайня форма східного деспотизму, що силою зброї й політико-ідеологічними засобами придушувала демократичні тенденції в Україні. Саме тому український націоналізм як провідна форма реалізації української ідеї протистоїть російському великодержавному шовінізму як ворогові української (та й російської) державності.

Економічний аспект засвідчує, що наявність ще в додержавницький період української історії тісних економічних зв'язків наших прашурів переважно з європейськими, а не азійськими раньоетнічними утвореннями. Вписана в європейську систему господарювання, Україна знову ж таки нині має працювати над зміцненням цих зв'язків, обірваних у радянську добу.

У релігійному розрізі українцям завжди була властива глибока набожність, пов'язана не тільки з культовою практикою, але й моральними засадами, всім укладом економічного життя. Українське православ'я, прийняте з Візантії і модифіковане в Україні, було далеким за своєю глибиною сутністю від ідеологічних принципів одержавлення Російської церкви. І сьогодні боротьба за Київський патріархат є боротьбою за українську державність.

Український тип культури характеризується традиційно європейськими рисами, які набули своєї довершеності в козацьку добу. Високий освітній рівень українського народу в часи Середньовіччя показував глибокий потяг нашого народу до знань навіть у найтяжчі періоди його історії. Філософія серця є чисто українським явищем, яке базується на специфіці духовного складу українців, що є самотутнім явищем, котре набуло відповідного забарвлення під впливом європейської духовності [6: 110-111].

Аналізуючи історичний пошук Україною вибору між Європою і Росією, можна зробити наступний висновок. На рівні ідеологічних конструкцій та інтенцій (установок) вибір найчастіше здійснюється на користь Європи, а в політичній практиці в силу історичних обставин Україна постійно виявлялася в обіймах Росії. Історичні факти засвідчують, що тісне співіснування з Росією в межах однієї імперії, а потім у складі СРСР, ставило завжди під сумнів саму можливість буття українського народу як самостійного і повноцінного національного організму. У більшості випадків вибір визначався не інтенціями, а реальністю, насамперед, відсутністю державності чи її крайньою нестабільністю.

В євразійському контексті, в який дедалі тісніше інтегрується Росія, імперський (державницький, ідеологічний) наратив домінує над зваженою, відкритою політикою щодо своїх сусідів, у тому числі й щодо України. Розпад Союзу РСР сприймається не як момент поступу і модернізації, а як катастрофа втрати територій.

При цьому поставимо й таке запитання: чи прагне сучасна Росія в Європу? Хотілося б помилитися, однак низка аргументів засвідчує протилежне. Назвемо найбільш переконливі з них:

а) Росія ніколи не прагнула раніше й не прагне зараз зближуватися з Європою до статусу одного з її рівноправних членів і завжди захищала від європейських проявів і впливів свою ідентичність, особливість та специфіку;

б) російське суспільство далеко не зреклося ідеї месіанства, яку віками плекала не тільки його державна еліта, але й підтримувала значна частина населення;

в) у російському суспільстві після розпаду СРСР не відійшли в минуле імперські стереотипи та ностальгія за великою державою, позбутися яких за короткий час ще нікому й ніде не вдалося;

г) у суспільній свідомості росіян не відбувся процес відмови від насадженого довгими роками антизахідництва та антиамериканізму, не зжита попередня, ще радянська, конфронтаційна психологія;

д) нинішня Росія виявляє неабиякий інтерес до реінтеграції (у різних формах) пострадянського простору, болісно сприймає, незважаючи на крах Ялтинської системи післявоєнного світу, поворот колишніх комуністичних країн Центральної та Південно-Східної Європи у бік Заходу, їхню інтеграцію в західні економічні й військово-політичні структури [7: 1].

Сьогодні Україна знову стоїть перед проблемою вибору, але вже в новій якості – як самостійна, незалежна держава. Після відродження власної державності у свідомості українців залишився складний набір стереотипів самоусвідомлення, де переплелися наслідки дохристиянського життя стародавніх слов'ян, впливу візантійської ортодоксальної церковно-культурної традиції, степових народів, католицизму, пропаганди і намагань створення "єдиного радянського народу", захисної

реакції плекання національної самобутності, різного розвитку історико-географічних регіонів України тощо.

Перед Україною, зазначають автори монографії "Культура. Ідеологія. Особистість", нині відкриваються як мінімум три варіанти політичного розвитку:

- євроцентристська орієнтація з поступовим входженням в єдину Європу, використовуючи регіональні альянси з Польщею, Чехією, Угорщиною та іншими європейськими країнами;
- євразійська орієнтація, що базується на тісних стосунках з Росією, Казахстаном, середньоазійськими та кавказькими державами;
- власний, незалежний шлях з орієнтацією на світові центри економічного розвитку.

На думку авторів монографії, найперспективнішим для України є перший вибір. Але він може здійснитися не повністю і тому повинен доповнюватись окремими частинами другого й третього варіантів дій [8: 435-436].

Погоджуючись у цілому з авторами, думається, до цього твердження слід зробити невеличке уточнення: найоптимальнішим є поєднання всіх трьох шляхів, з домінацією на першому – євроінтеграційному курсі. Євроінтеграція за всіх її позитивів і негативів є одним зі значущих стимулів до перетворень, до розвитку задля наближення до ефективно діючої європейської політичної та соціально-економічної моделі. Прискорена інтеграція в європейські політичні, економічні, військові та інші структури відповідає корінним інтересам нашого народу. Немає проблеми вибору між високорозвиненим демократичним Заходом і феодально-деспотичним Сходом. Прагнення зберегти рівнозначність векторів чи віддати перевагу східному спричинить лише відрив України від кращих здобутків світової цивілізації, негативно відіб'ється на вирішенні соціальних питань.

Історична складність нашої долі, як і вибір моделі розвитку України, чималою мірою полягають у тому, що Україна (як і Білорусь) належить, за твердженням американського вченого С. Гантінгтона, до "зони міжцивілізаційних збуджень". Уточнюючи цю позицію, відомий український науковець Ю. Павленко переконливо доводить, що "за всіма своїми істотними ознаками праслов'янство органічно належало до сім'ї європейських етносів середньої смуги Європи... За своєю внутрішньою природою праслов'янство було суспільством європейським, як кельтське або фракійське". Водночас, наголошує вчений, розміщення на незначній відстані від цивілізацій Сходу зумовило причетність праслов'янства й до азійського кола культур. Це, своєю чергою, зумовлювало двоїстість його історичного буття [9: 330].

Це вельми серйозне спостереження щодо двоїстості генетики української нації не можна недооцінюватися і в наші дні. "Ми, належачи в основному до Європи, надто віддалилися від неї, щоб викресати в собі досить волі, необхідної для збудування власної держави, але не наблизилися настільки до Азії, щоб дати вести себе власному деспотові. Духовна межовість виявляється таким чином недержавотворчим чинником" [10: 205] – наголошував один із провідних українських етнопсихологів ХХ століття Володимир Янів. Визначаючи одну з об'єктивних складових нашої генетики, він пише: "Коли Україна географічно є на грані двох світів, у давнину – виразно на пограниччі між Європою та Азією, а сьогодні – між Європою та Євразією (якщо зважити, що Росія має виразно неєвропейські риси, хоча географічно частково до Європи належить), то ця межовість ще більшою мірою мусила виявитися в геополітичному сенсі. І не можна уявити собі, щоб географічна і геополітична межовість могла залишитися без впливу на духовність і не призвела до духовної "межовості", транзитності, перехідності" [10: 204]. Виходячи із самобутності України, дослідник водночас звертав увагу на те, що хоч Україна психологічно є складовою частиною Заходу, в менталітеті її народу виразно відбилися межовість, перехід, що виявляється як у беззаперечній європейській тузі за гармонією, так і в переживанні почувань, прикметних для Сходу. Події 2004-2005 років увиразнили цивілізаційний розлам України між європейською та євразійською моделями розвитку.

Геополітичне положення України, яка протягом століть перетворювалася на арену протиборства між Сходом і Заходом, в умовах невизначеності внутрішніх та зовнішньополітичних пріоритетів об'єктивно підштовхувало країну до виконання ролі буфера між різними політичними гравцями. А країна-буфер не може вирішити ні довгострокових завдань, ні досягти тимчасових вигод, бо її маневр на міжнародній арені жорстко обмежується віссю протистояння протилежно спрямованих сил. Вони є головними регуляторами, що визначають правила гри та чітко контролюють їх виконання. При цьому інтереси "країни-буфера" до уваги не беруться, і вона отримує удари з обох боків, доти не втратить своїх властивостей (читай державності). Отже, в ролі буфера держава грає пасивну роль, не вона вирішує свої завдання, а її використовують інші у своїх цілях. Так само, як і цю роль держави обирають, як правило, не з власної волі, а внаслідок певного збігу обставин (обмеженої державності, невизначеності пріоритетів, відсутності єдності в суспільстві тощо). Буферні держави є скоріше часткою системи балансу сил, а не міжнародного права. І за обставин, коли значно змінюється модель

регіональних взаємин, буферні держави, зазвичай, стають першими жертвами – так вони розплачуються за тимчасовий еквілібріум між більшими державами.

Вже згадуваний С. Гантінгтон з цього приводу пише, щоб розірвана країна могла визначити наново свою цивілізаційну ідентичність, має бути виконано як мінімум три умови. По-перше, політична та економічна еліта країни повинна з ентузіазмом сприймати і підтримувати цю зміну. По-друге, суспільство повинне принаймні мовчки погоджуватися з перевизначенням ідентичності (або прагнути до цього). По-третє, переважаючі елементи в цивілізації, до якої приходять (у більшості випадків це Захід), повинні принаймні бажати новонаверненого [11: 167]. Зрозуміло, що процес перевизначення ідентичності є тривалим, переривистим і вельми хворобливим у політичному, соціальному, інституційному і культурному вимірах.

На жаль, українській політиці явно бракує системного бачення місця України в сучасному глобалізованому світі, усвідомлення пріоритетних національних інтересів і зовнішніх орієнтацій. Очевидно, що без вироблення інтегральної системи базових цінностей і основоположних принципів, здатних зцементувати соціум, Україна і надалі буде приречена на орієнтаційну роздвоєність, конфронтаційність, кризу ідеалів.

За Конституцією Україна є "демократична, соціальна, правова держава", що тим самим актуалізує вибір на користь створення в межах Української держави локальної цивілізації західноєвропейського взірця. В Україні існує значний прошарок населення, насамперед західних областей, з проєвропейською орієнтацією, і він не тимчасовий, бо має глибоку традицію в минулому та привабливі перспективи в майбутньому. Разом з тим, зазначають автори монографії "Цивілізаційні моделі сучасності та їх історичні корені", "Україні в силу достатньої географічної, історичної, ціннісно-ментальної і навіть частково конфесійної наближеності її народу... центральноєвропейському варіанту Західної цивілізації, важко вирішити, в якій мірі вона співпричасна останньому, а в якій – Східноєвропейсько-Євразійському, а в останні століття – російсько-радянсько-пострадянському світу" [12: 14]. Відтак населення Східної і Південної України значною мірою ідентифікує себе з російськомовним культурно-цивілізаційним простором, кримсько-татарське населення дотримується промусульманської, а тому й певним чином протурецької орієнтації. Українське єврейство має всі шанси перетворитися на ізраїльську діаспору в Україні.

Відсутність єдиної об'єднуючої культурно-цивілізаційної ідеї зумовлює однобічний характер української макроїдентичності, коли значна частина населення перебуває в полоні "(квазі)радянської ідентичності" або зовсім не ідентифікує себе з "українською нацією" (у політичному значенні цього поняття). Соціальне розшарування лише посилює невизначеність (або кризу) української ідентичності, а тому серед громадян домінує настрій невпевненості в завтрашньому дні, соціальної втоми.

Україна – унікальна країна з погляду своєї історії та географічного розташування. З одного боку, це однозначно європейська держава і вступ до Європейського Союзу – це цілком реальна перспектива для неї. Україна дуже потрібна Європі й має стати членом ЄС, але потрібна і Європа Україні. Це гарантує її стабільність. Інакше вона стане частиною Росії. Щоправда, шлях до Євросоюзу тривалий, але перспектива має бути. Україна повинна сповна використати насамперед внутрішні інструменти, які наближають її до Європи. З іншого боку, Україна має глибокі історичні зв'язки з Росією, що надзвичайно важливо. Не слід забувати про розмір цієї держави, її розмаїття. Від відвертої, прямої конфронтації з Росією Україна аж ніяк не отримує певні позитивні моменти щодо утвердження незалежності, демократії і соціально-економічного розвитку. Тому роль України є неодмінною у виробленні спільного європейського бачення – єдиного від Атлантики до Уралу. Отже, потрібно не лише постійно вимагати від Євросоюзу перспективи членства, а й робити все, щоб якомога більше відповідати критеріям кандидата на вступ. Не випадково сьогодні Євросоюз надто обачливо підходить до суперечливих, конфронтаційних чи дискусійних питань в українсько-російських відносинах, як-от НАТО, газовий конфлікт. Але водночас спільним, мирним, конструктивним підходом ЄС намагається надавати підтримку Україні в її відносинах з Російською Федерацією.

Отже, вектор українського розвитку з необхідністю й неминучістю має бути спрямований на Європу. Разом з тим хотілося б висловити і деякі застереження щодо гасел на кшталт, що "Захід нам допоможе" повернутися в цивілізацію. Не слід ідеалізувати Європу. Поки немає ніяких симптомів того, що Захід дійсно збирається допомогти Україні у формуванні структур виробничого капіталу, високотехнологічних галузей економіки. Радше, навпаки, є зворотні ознаки. Європі – як і Росії – вигідно (для кожної по-своєму) мати нерозвинену, відсталу Україну. Особливо це видно на прикладі взаємин з приводу вступу до ЄС, поставок газу тощо. Натомість Україна дедалі більше втрачає свої іманентні потреби переходу до інноваційної моделі розвитку, використання новітніх, а не традиційних ресурсів. Ми і сьогодні не можемо виразно продекларувати, навіщо нам потрібна Європа, зв'язки з нею.

Орієнтація на Захід повинна поєднуватися з прагненням бути гідними європейського вибору, а не сподіватись на допомогу Європи. Навчитися конкурувати в сучасному світі – це єдиний шлях до продуктивної національної творчості, до свободи кожного. Це передбачає приведення у відповідність до європейських стандартів основних чинників, які характеризують державницький процес. Розмови про те, що "в Європі нас не чекають" означають, що нас саме *таких* не чекають.

Замість втягування в процес "переварювання" сильною й активною сьогодні культурою Заходу Україна має відновити, на наш погляд, свою траєкторію розвитку як самодостатньої соціокультурної системи. Відомо, що спроби "скопіювати" привабливі риси іншої цивілізації й перенести їх на свій ґрунт зазвичай закінчуються, як зазначав К. Леві-Стросс, хаосом і руйнацією власних структур, традицій. Адже навіть у найкращому випадку на свій ґрунт переносяться лише поверхневі, зовнішні досягнення іншої цивілізації, які нежиттєздатні без тієї культурної, філософської і навіть релігійної основи, на якій вони виростили.

Стратегія національного розвитку – це стратегія синхронізації процесів національного самоствердження та інтеграції України в Європу. Саме в такій послідовності: нація, що йде до свого повноцінного буття в європейській спільноті, має насамперед досягнути національного самоствердження. Україна в силу свого колоніального минулого не має досвіду витворення власних стратегій. Розвиток і становлення України як самодостатньої національної реальності сьогодні надзвичайно сильно й прямо залежить від її реінтеграції в Європу. "...Україна, справді вірна європейській природі своєї культури, ніколи не буде ані "Малоросією", ані "Великою Україною" на кшталт "Великої Росії" чи "Великої Сербії". Вона отримає, нарешті, історичний шанс бути "Малою Європою". Тому *сьогодні питання європоцентричних орієнтацій України – це українське "бути чи не бути"*. Можливо, передостаннє. Можливо, останнє", – пише О. Пахльовська у передмові до видання "Ave, Europa!" [13: 172]. Європа як простір, де найвищою цінністю є людина, людське життя, де в людини як такої є не тільки обов'язки, а й права, на протигагу нерадянському простору пролонгованої в часі девальвації цієї найвищої цінності – ось дихотомія, в якій Україна не повинна застрягнути. Немає проблеми вибору між високорозвиненим демократичним Заходом і феодально-деспотичним Сходом. Прагнення зберегти рівнозначність векторів чи віддати перевагу східному спричинить лише відрив України від кращих здобутків світової цивілізації, негативно відіб'ється на вирішенні соціальних питань.

Національні ідеали й цінності отримують реальні шанси на утвердження саме в інтеграції в Європу, а не у "возз'єднанні із східними слов'янами-братами", бо ці цінності суто європейські за своєю генезою й геокультурним кодом. Це відповідає історично усталеному психотипу українця, визначеного ще М. Грушевським як "споглядальний індивідуалізм", який підпорядковує суспільний інтерес особистому, що передбачає ретельний аналіз і раціоналізм при прийнятті будь-яких рішень. Пріснопам'ятне "моя хата з краю" означає: мій світ і мої інтереси є головною цінністю. Значить, загальноукраїнський інтерес – це сукупність інтересів окремих громадян, сімей, організацій, а не абстрактного поняття "Україна". Цим ми докорінно відрізняємося від наших найближчих східних сусідів, для яких абсолютною цінністю було і залишається відчуття себе частиною "єдиної, великої і сильної держави".

Найближчі роки стануть для українців певним випробуванням, чи зможемо ми подолати відрив від Європи і зайняти належне місце серед інших європейських народів. Включенність у процеси євроінтеграції і глобалізації світу не передбачає відмови від власної сутності, зміни повинні відбуватись для подальшого розвитку. Шануючи власну "історичну та духовну сутність, відкриваючи для себе, що вона нерозривно пов'язана з європейськістю, плекана з її джерел, та й сама була її джерелом, українці неодмінно прийдуть до осмислення власної української Європи, яка зможе і неодмінно долучиться до Європи польської, французької, німецької, італійської, чеської, естонської" [14: 215]. Однак українська держава не повинна сприймати всі настанови розвинутих країн, а повинна мати свій вектор розвитку, який би відповідав національним інтересам. У свою чергу, входження України в єдину Європу сприятиме зміцненню християнської цивілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Видрін Д., Табачник Д. Україна на порозі XXI століття: політичний аспект. – К.: Либідь, 1995. – 296 с.
2. Грач Л. І. Україна – не Європа. – К.: ТОВ "Друкарня "Бізнес поліграф", 2008. – 272 с. Мова рос.
3. Кралюк П.М. Філософська думка східнослов'янських народів та її зв'язки із західноєвропейською філософією // Україна в контексті євроінтеграції / Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції. – Наукове видання. – Суми: Вид-во СумДУ, 2005. – С. 83-85.
4. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / За ред. В. С. Крисаченка. – К.: НІСД, 2004. – 648 с.
5. Гнатюк, Оля. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність. – К.: Критика, 2005. – 528 с.

6. Мозговий І.П. Схід-Захід: дилема чи проблема українського вектору? // Україна в контексті Євроінтеграції / Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції. – Наукове видання. – Суми: Вид-во СумДУ, 2005. – С. 109-111.
7. Газін В. Чого чекати від Москви? // День. – 2003. – 28 листопада. – С. 1.
8. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світогляд. аналіз / Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. – К.: Знання України, 2002. – 580 с.
9. Павленко Ю. В. Передісторія давніх русів у світовому контексті. – К.: Фенікс, 1994. – 440 с.
10. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології [Текст]. – Мюнхен, [б. и], 1993. – 217 с.
11. Гантінгтон Семюел П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / Переклад з англійської Наталії Климчук / Семюел П. Гантінгтон. – Львів: Кальварія, 2006. – 474 с.
12. Цивілізаційні моделі сучасності та їх історичні корні / Ю.Н. Пахомов, С.Б. Крымский, Ю.В. Павленко та др.; НАН України / Под ред. Ю.Н. Пахомова. – К.: Наук. думка, 2002. – 632 с.
13. Пахльовська, Оксана. Ave, Еуропа!: Ст., доп., публіц. (1989-2008) / Оксана Пахльовська. – К.: Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 636 с.: іл.
14. Андруйчук О. Україна – Європа: тести на сумісність. – К.: Смолоскип, 2007. – 378 с.

Матеріал надійшов до редакції 12.01. 2009 р.

Козловець Н.А. Восток-Запад: дилемма или проблема украинского выбора?

В статье осмысливается проблема цивилизационного кода украинцев и вопросы дальнейших ориентиров и приоритетов украинского развития; обосновывается целесообразность европейского вектора развития при одновременном сохранении культурной самобытности украинцев; аргументируется, что евроинтеграция является весомым стимулом к преобразованиям, к развитию с целью приближения к эффективно действующей европейской политической и социально-экономической модели.

Kozlovets N.A. East-West: Dilemma or the Problem of Ukrainian Choice?

This article reveals the problem of civilization code of Ukrainians and questions for further orientation points and priorities of the Ukrainian development; it proves the expediency of European vector of the development with the simultaneous preservation of the Ukrainian selfhood; it advances arguments for the eurointegration to be significant stimulus for the transformations and for the development aimed on the approaching effective European political and socio-economical model.